

ASSOCIACIÓ CABANILLES
D'AMICS DE L'ORGUE

ORGUES DEL PAÍS VALENCIÀ

XIX

ORGUE DEL SANTUARI
DE NOSTRA SENYORA DEL LLEDÓ
(CASTELLÓ)
Maig 1981

ORGUES DEL PAÍS VALENCIÀ

- I. Orgue del Col·legi de Sant Josep dels Jesuïtes de València.
- II. Orgue de la Parròquia del Sant Àngel Custodi de València.
- III. Orgue de Borriana (Castelló).
- IV. Orgue de l'església del Temple de València.
- V. Orgue de Crevillent (Alacant).
- VI. Orgue de Morella (Castelló).
- VII. Orgue de Vila-real (Castelló).
- VIII. Orgue de la Catedral de València.
- IX. Orgue de Llíria (València).
- X. Orgue de Forcall (Castelló).
- XI. Orgue de Vilafranca (Castelló).
- XII. Orgue de Cinctorres (Castelló).
- XIII-XIV. Orgue de Sueca (València).
- XV. Orgue de Manises (València).
- XVI. Orgue de Nules (Castelló).
- XVII. Orgue d'Algemesí (València).
- XVIII. Orgue de la parròquia de la Nostra Senyora del Carme de València.

*El proper número estarà dedicat a l'orgue del monestir de Valldigna
(València)*

P R E S E N T A C I Ó

Sempre han tingut una gran importància els santuaris marians dins la religiositat del nostre poble, i per això, tenim especial interès en l'historial dels seus orgues, ja que en ser centres de peregrinació i de singular devoció, el culte que s'hi ha rebut sempre ha tingut especial solemnitat i rellevància, i han comptat amb més mitjans de tot tipus per dur a terme la missió religiosa que se'ls ha encomanat.

El Santuari de Lledó, de tanta significació per a Castelló, ha tingut lògicament un historial musical remarcable i l'orgue —com a la resta de les esglésies d'Occident— ha ocupat un lloc primordial i d'excepció, a l'entorn del qual girava pràcticament tota activitat musical. Tampoc no ha estat cap excepció pel que fa als avatars del temps, i ha patit com tantes altres esglésies el pas de les guerres i circumstàncies de tota mena que han constituït seriosos problemes en la seua història. Amb tot i això, ha estat possible refer part d'aquest historial que gira al voltant dels diversos orgues que s'han esdevingut al llarg del temps en aquest santuari, i això gràcies al treball abnegat i constant d'aquests dos joves llicenciatos en història, les investigacions dels quals se centren especialment en temes d'art, de les quals són un bon exponent els nombrosos articles en revistes especialitzades i a la premsa diària de Castelló i de València. El seu treball més concret a hores d'ara se centra en la Catalogació i l'Inventari del Patrimoni Artístic de la Diòcesi de Sogorb-Castelló, dins la Delegació d'Art sacre. El tema que els vam proposar el van acollir, doncs, amb l'interès màxim per raons òbvies, ja que a més són membres del Centre d'Estudis Marianos del Santuari de Lledó. Criem que en donar-los les gràcies més sinceres per aquest treball expremem el sentiment de moltíssima gent que sent estima especial per la Verge de Lledó i pel seu Santuari i els agrāüm l'aportació que fan a la nostra història de la música i l'orgueneria. Esperem, ja des d'aquest moment, amb interès i impaciència, la monografia que preparen sobre la Catedral de Santa Maria de Castelló de la Plana, ja qu no dubtem que serà al nivell de la seua vàlua i preparació i enriquirà aquesta història musical que dia rere dia anem ampliant i millorant.

VICENT Ros,

President d'ACAO

ELS ORGUES DEL SANTUARI DE LLEDÓ

A pocs quilòmetres del casc urbà de Castelló de la Plana i entre la feraç horta de la comarca, hi ha el Santuari Patronal de la ciutat, hui proper a ser declarat per la Santa Seu Basílica Menor, on des de temps immemorial ha rebut cultes especials la imatge de «Madona Santa Maria», sota l'advocació de «Mare de Déu de Lledó», declarada en 1922 patrona de la Ciutat i Coronada Pontificiament i Canònica en 1924, pel cardenal Vidal i Barraquer.

La tradició local assenyala la data de 1366 com l'inici del culte i la veneració, a partir del moment en què la diminuta imatge —de quasi 6 cm.— seria trobada sota les gleves de l'arada del llaurador «Perot de Granyana», segons relatava amb detall el suposat i controvertit «Llibre de Bé e de Mal» de la ciutat de València (1).

Però el que resulta cert és que, segons demostren les més recents investigacions sobre el tema, aquest es remuntaria a dates molt més llunyanes, produint-se en el cas de Lledó, un fenomen de màxim interès dins l'àmbit de la filosofia de les religions, el pas d'un culte pagà al voltat de la Deessa Istharc, fins al moment de la cristianització de la Plana, en què la figura reassumeix els antics atributs de la fecunditat i la maternitat universals, sent convertida en Verge-Mare i elevada als altars (2).

El topònim del lloc, els documents exhumats i reinterpretats i els trets interessants formals de la imatge, confirmen el Lledó castellonenc com un lloc de culte ancestral i, tal vegada, com un dels santuaris més antics erigits en honor de Maria en tota la península.

Ja des de 1379 és coneguda l'existència d'una capella petita per tal d'allotjar la figura, que tipològicament responia a l'estructura de les anomenades «iglesias de la reconquista». Aquí confluiran les peregrinacions i les rogatives penitencials, tant de la ciutat i comarques del voltant com «daltres llochs strany». (3).

A partir d'aquells anys, la gran afluència i les necessitats cultuials obliguen «els Jurats castellonencs», a ampliar-ne els murs i elevar-ne les voltes. Les obres continuen sense interrupció durant tot el segle xv i part del xvi, durant el qual es dota al Santuari d'obres d'art, cas del retaule magnífic dels «Set Goigs de Maria» (4) i de la imatge-reli-

(1) SANCHEZ GOZALBO, A.: «La troballa de Madona Santa Maria del Lledó». B(oletrín) S(ociedad) C(astellonense C(ultura) Tom XLII, 1966, pàgs. 1 i ss.

(2) CAMPOS HERRERO, J.: «Elementos míticos en una advocación mariana: La Virgen del Lledó». B.S.C.C. Tom LVI, 1980, pàgs. 91 i ss.

(3) REVEST CORZO, L.: «Madona Sancta Maria del Lledó. Notas trecentistas (1379-1384)». B.S.C.C. Tom V. 1924. Doc. III, pàg. 397.

(4) SANCHEZ GOZALBO, A.: «El retablo viejo de la Iglesia de Nuestra Señora del Lledó». B.S.C.C. Tom XV, 1949, pàg. 88 i ss.

quiari que allotjarà, a partir d'ara, en l'excavació practicada al seu pit, la figura petita suposadament trobada per Perot (5).

En 1572 va cloure la primera fase de les obres, en erigir-se l'actual i bella portada d'ingrés.

Serà a partir de 1583, quan, després de la decisió del Consell Castellonenc d'establir la tríade de càrrecs rectors de les persones del «sagrístà», «obrer» i «prior», per a la conservació de la Fàbrica del Santuari i l'esplendor del culte, comencen trienalment a retre's competes als «Llibres de Comptes de la Casa y Hermita».

L'ORGUE DEL SEGLE XVI

De fet, als comptes presentats en obreries i sagristanies del segon trienni, 1602-1604, apareix la primera notícia concernent al ja antic orgue de Lledó, construït amb probabilitat en la centúria passada i que per ara ha de recompondre's (6).

Perduts els protocols notariais i els llibres de fàbrica dels segles xv i xvi, res no ens ha estat possible conéixer del factor, ni sobre la matinera data de construcció.

A partir d'aquest moment i durant tot el segle XVII apareixen, sense solució de continuïtat, els distints «albarans» de pagament a la «Capella de cant y músics» de l'arxiprestal de Santa Maria, on es manifesta constantment la presència tant de «ministrils» com dels corresponents organistes.

Curiosament en 1691 s'hi especifica un pagament a Mossèn Pere Giner per haver transportat el seu «orguenet» fins a Lledó (7). Es tractaria, en tot cas, d'un d'aquells petits orgues de «coll», traslladat per a la festa de la Nostra Senyora, en el mes d'agost, però que no implicava la inactivitat de l'orgue propi del lloc, ja que en els anys successius continuaran apareixent-hi de nou, organistes i manxadors que cobren dels rectors de Lledó els seus corresponents dotze sous, cas de Pere Bort que en 1627 els rebia «per sonar lorgue en la festa» (8).

REFORMES A LLEDÓ. L'ESGLÉSIA DE JOAN IBÀÑEZ

El segle XVII es per a la ciutat d'una gran importància constructiva, tant al casc urbà —en 1604 es clouria la torre del campanari

(5) RODRIGUEZ CULEBRAS, R.: “Galería de Arte de la Provincia. Iconografía Mariana: La Mare de Déu del Lledó”, en Semanari de la Diòcesis Sogorb-Castelló, nn. 1.483-84-85, any XXIX, maig 1972.

(6) Document I.

(7) Document II.

(8) Document III.

«el Fadrí»—, com als voltants, en expansionar-se aquestes dècades l'antiga població en els dos «ravals» més característics, i fundar-se en 1608 el prepotent Convent de Caputxines.

Tanmateix, l'aparició de la pesta negra i la seu continuïtat en successives onades, paralitzen en gran manera les obres iniciades, mentre el santuari de Lledó esdevenia en aquests primers anys llatzeret i hospital per allotjar-hi i atendre-hi els apestats (9).

Una vegada paüliada la greu situació epidèmica, la ciutat es recupera lentament i s'hi reemprenen les obres i les construccions, tant als convents i hermites com a l'Església Major, que veu aixecar-se la sumptuosa Capella de la Comunió.

Al Lledó, i gràcies a la quantiosa herència legada pel patrici castellonenc Baltasar Peris en 1620, se signen les capitulacions del nou Santuari amb el ciutadà de Vila-real Joan Ibáñez, que en 1655 idea el temple amb creuer, llinterna i cúpula, envoltada de quatre trams de volta, per afegir-la a la testera de l'església quatrecentista, que restaria intacte (10).

Pocs anys abans, devers 1643, se n'havia clos ja el cor alt, el qual mancava al temple fins el moment, i no s'installaria l'orgue vell, abans actiu, amb probabilitat, en el propi presbiteri o als voltants (11).

Els documents dels anys posteriors ens informen sense interrupció de l'assistència contínua dels organistes de l'Arxiprestal, acompanyant la Capella de Cant en les grans solemnitats.

Inagurat solemnement el Santuari en 1663, hom li va dotar ràpidament de successives i interessants obres d'art, algunes encara subsistents. En 1674 era el retaule de Pere Ebri (12) i amb posterioritat els llenços de Llucià Salvador, Vicent Guilló i Urbà de Foz, a més de robes, ornamentals i peces, tant per al culte com per a l'ornament de la pròpia imatge (13).

No apareix, però, constància, de manera regular, de l'orgue vell de Lledó, que de nou en 1721 ha de ser recompost gràcies a distints «dexes» i almoines dels devots durant els anys precedents, pel factor d'orgues Vicent Artigues (14), que per aquesta mateixa dècada com-

(9) Els anys de la Pesta Negra deixaran una gran influència a Castelló, tant al pla artístic com al devocional, i donarà origen al culte popular de la ciutat pels sants antipestifers, proclamats amb posterioritat els Patrons. Vegeu FRANCESC CAMÚS, J. M. i OLUCHA MONTINS, F.: **“Imatgeria popular de Sant Roc a Castelló”** a “Penyagolosa”. Revista de la Diputació Provincial. Castelló, II Època, n.º 15. Desembre 1980.

(10) SANCHEZ GOZALBO, A.: **“La iglesia de Nuestra Señora del Lledó y el arquitecto Juan Ibáñez”**. B.S.C.C. Tom XXI, 1945, pàg. 264 i ss.

(11) Document IV.

(12) SANCHEZ GOZALBO, A.: **“La iglesia de Nuestra Señora del Lledó y el escultor Pedro Ebri”**. B.S.C.C. Tom XXV, 1949, pàg. 94 i ss.

(13) SANCHEZ GOZALBO, A.: **“Mejoras en Lledó”**. B.S.C.C. Tom XLII, 1966, pàgs. 133 i ss.

(14) Document V.

ponia i afinava l'orgue monumental de Berthomeu Artigues de l'Església Major de la ciutat (15).

LA POSSIBILITAT D'UN ORGUE NOU

Paradoxalment el vell orgue anava a ser recompost tan sols un any abans de la col·locació de la primera pedra del temple nou que ara, en 1724, s'erigia sota la direcció de Pere Joan de la Viesca, Obres que clouran parcialment en 1731 i que afectaren tant la nau, transformada en quatre trams i capelles laterals, com a l'orgue antic, que poc després, en 1736, necessitava de noves reparacions a càrec de l'organista Fra Ventura i els seus ajudants (16).

Una segona fase d'obres i de reformes, per la qual es recomponia l'antiga capçalera, s'iniciaría en 1752, sota la direcció del xericà Joan de Rojas, per la qual cosa els Jurats que, en 1750, intentaven de contractar un orgue nou amb Casimir Bort (17), revocaven un any després el seu record assenyalant que «por ahora no se tome dicho órgano hasta concluida la iglesia que se está haciendo...» (18) i que obligava en 1776 Fra Vicent Barreda a recompondre'n de bell nou les manxes i la flauteria (19).

Finalitzades definitivament les obres del Santuari en 1768, sota la direcció dels arquitectes Josep Gascó i Joan Aguirre, que deixarien el temple en l'estat actual, es promouen noves accions amb el fi de dotar l'església amb retaules, altars i llenços, així com un orgue nou, a causa de la inutilitat i constants arreglaments de l'existent. A tal efecte, la Junta de la «Casa i Hermita» nomenava En Vicent Vives perquè «tome noticias, y haga las obligaciones de buscar si hay alguno, y su precio, y no hallandole inquiéra cuanto costara uno nuevo...» (20).

El fracàs de les gestions obliguen en 1777 a la mateixa Junta a recompondre una vegada més el vell orgue de l'Església solar de Lledó (21), del qual no es tornarà a tenir notícies fins ben entrat el segle XIX, quan en 1844 el fuster Joaquim Vidal cobrarà 40 «reales de de vellón» per desfer-lo (22).

(15) Cfr. CODINA ARMENGOT, E.: **“Artistas y artesanos del siglo XVIII en Castellón”**. S.C.C. Castelló, 1946, pàg. 13.

(16) Document VI.

(17) Document VII. Casimir Bort, factor d'orgues de Castelló, havia contractat el 29 de desembre de 1737 l'orgue de l'Ermita dels Àngels de Sant Mateu. Cfr. BETI BONFILL, M.: **“San Mateo, Benifazá y Morella” —notes històriques—**. Edic., notes i índexs d'E. Díaz Manteca. Castelló. S.C.C. 1977, pàgs. 87.

(18) Administració de les rendes i propis de l'Ermita de Nostra Senyora del Lledó, Junta de 2 de gener de 1751 Legajo Lledo, fulls solts, Segle XVIII. A.M.C.

(19) Document VIII.

(20) Document IX.

(21) Document X.

(22) Document XI.

Amb posterioritat ja no es tornarà a parlar de cap orgue al Santuari, s'hi constatarà, però, l'ús d'un «harmonium», tal vegada trasllat anualment per acompañar les celebracions litúrgiques i les festes de la Verge (23).

L'ORGUE NOU DE LLEDÓ DE LA CASA AMEZÚA

Tan sols en 1919 el Santuari de Lledó aconseguirà la seu vella aspiració de posseir un orgue monumental. Aquest mateix any N'Adrià Huguet Porcar dotarà el temple d'un magnífic exemplar de veus humanes, d'acord amb la rellevància i les reformes que, des de principi de la centúria, es realitzaven a l'Església solar.

L'orgue va ser adquirit a la Casa Amezúa de Sant Sebastià, que ja anteriorment havia treballat i compost el de la Seu de València i que en 1931 fabrica el de l'Arxiprestal de Sant Jaume de Vila-real.

En sessió ordinària de l'Ajuntament de Castelló el 30 d'abril de 1919 (24), l'alcalde, En Josep Forcada, faculta una comissió delegada perquè reba oficialment i en nom de la Corporació l'esmentat orgue, el qual, per aquestes dates, era ja instal·lat en el cor de l'església. El tinent de batle, En Francesc Rambla, i el síndic, En Joan Fabregat, subscriuen, en nom i representació de l'Ajuntament l'escriptura de cessió que redactaria el notari En Doménech Galofre.

El nou orgue era solemnement beneït pel bisbe de la Diòcesi de Tortosa, En Pere Rocamora, divendres 2 de maig de 1919, amb motiu del «triduo» preparatori a la festa de la Patrona de la Ciutat, celebrada el diumenge següent, dia 4. Van actuar-hi de padrins en la cerimònia el donan N'Adrià Huguet i Na Modesta Puertolas. Era Prior del Santuari En Manuel Pasqual i Conseller-Procurador N'Enric Ribes (25).

La mateixa vesprada de la bendició era inaugurat amb unes Vespres i Completes solemnes a càrrec de l'organista i prestigiós músic castellonenc mossèn Francesc Escuin.

Dimarts següent dia 6, va oferir un concert selecte inaugural el professor d'Orgue del Conservatori de Música de Madrid En Bernat de Gabiola, amb obres de Gigout, Debussy, Rasmaninoff, Massanet, Haendel, Bach, Usandizaga, Mailly, Franck, Widor i del propi Gabiola.

L'Orgue tan sols va perdurar-hi durant 17 anys, perquè encara que havia servit brillantment per a les festes de la Coronació de la Verge en maig de 1924, era totalment destruit en agost de 1936 juntament amb el santuari.

(23) Document XII.

(24) Llibre d'Actes de l'Ajuntament de Castelló, 1919. Sessió ordinària de 30 d'abril de 1979, fol. 40 vº i ss. Secretaria Ajuntament de Castelló.

(25) HERALDO DE CASTELLÓN, n.º 9.322. Dissabte, 3 de maig 1919, pàg. 1.

ELS DARRERS ORGUES DE LLEDÓ

Reiniciat el culte al Santuari, a principis de la dècada dels anys quaranta, es trasllada fins a Lledó i des de l'església Arxiprestal de Santa Maria, un orgue nou de fabricació alemanya, pagat per la ciutat en aquestes mateixes dates, que ja havia sonat a penes uns anys a l'església de Sant Agustí, durant el breu espai de temps en què va ostentat el títol d'Arxiprestal, a causa de l'enderrocament del vell i gòtic Temple Major durant la guerra.

L'orgue, del qual ens ocuparem en una propera monografia dedicada als orgues de la Santa Església Catedral castellonenca, cobria una llarga etapa al Santuari coexistint amb l'orgue actual, fins que, fa alguns pocs anys, va tornar a la seu Església de la Plaça Major, i ha estat ubicat recentment en la Capella de la Comunió.

Amb la celebració del VI Centenari de la «Santa Torballa», en maig de 1966, en el qual la ciutat, mitjançant la Reial Confraria, va organitzar solemnes festeigs per al trallat excepcional de la Patrona fins a Castelló, es va fer palés la necessitat de dotar el temple d'un orgue nou que accompagnà les celebracions que, diàriament, s'hi oficien. Sovint amb litúrgia de caire extraordinari. L'interès del Prior, En Manuel Herrero, va encarregar a la Casa Harmoniphón de Sant Sebastià un orgue electroofònic, tipus Catedral-B, que restava definitivament instal·lat al cor el 9 d'octubre de 1967, i després es va procedir a la seva Bendició i Inauguració.

Josep Miguel Francés Camús

Ferran Olucha Montins

(del Centre d'Estudis Marians

del Santuari de Lledó)

DOCUMENTS

I

Pagament per l'arranjament de l'orgue del Sntuari del Lledó

Trienio 1602 a 1604.

Sacristania de Miquel Navarro. Legajo n.º 22.

A(archivo M(unicipal) C(astelló).

«Item mes pagui a forli (sic) per adouar lorgue VIII s VII.»

II

Albarà de pagament a cantors i organista que acudiren a la festa de Nostra Senyora del Lledó en 1621

Trienio 1620 a 1622.

Sacristania de Jaume Alegre. Legajo Lledó n.º 22. A. M. C.

«Memoria dels cantors y orgue que anauren a seruir anostra Señora del lledo son dia.

M^o Pere Giner 6 reals per auer portat i sonat lo orguenet. Als següents tres reals cascù: M^o Domingo mestre de Capella, M^o Gregori Gil, Bertomeu (roto), Pau balana corneta, Vicent fraue corneta, Joan Cappello, frances Salvador, Jusep Villalza, Domingo falco, frances arrufat, Miquel alcamber, Gaspar pauner, Joan ferrandis.

Yo M^o Domingo de Lizarne mestre de Capella confesse auer rebut del Señor Jaume Alegre Procurador de la casa de nostra Señora del lledo... per auer anat la Capella a cantar a la casa de nostra Señora y per lo orgue i organiste i per la ueritat e fet lo present memorial i confessio de ma propia en 26 de agosto de 1621.»

III

Pagament a l'organista Pere Bort per tocar l'orgue en la festa de 1627

Trienio de 1627 a 1629.

Sacristania de Andreu Mar. Legajo Lledó n.º 22. A. M. C.

«Item doni y pagui a Pere Bort organiste per sonar lorgue en la festa dotse sous añ 1627.»

IV

Obres al cor de l'església de Lledó en 1643

Trienio de 1639 a 1644.

Obreria de Jeroni Egual. Legajo Lledó n.º 22. A. M. C.

«Item hauent determinat los Jurats y Consell de la pnt vila que dels bens de la herencia del dit Baltasar Peris se fera un chor en la yglesia dedita hermita fent un charagol per fora de la yglesia y un pasadis a la sala de la casa en lo mes de Abril del any 1643. Se comensaren a preuenir pestrets y en lo mes de maig del dit any se posa ma a dita obra...»

V

Albarà de pagament a Vicent Artigues, orguener, per refer l'orgue en 1721

Trienio de 1719 a 1722.

Obrería de Matías Egual. Legajo Lledó n.º 23. A. M. C.

«Confieso Yo el ynfraescrito aberrecibido la Cantidad de 40 L por mano del Sr D. Vilarroch Pro digo quarenta pesos por la Composicion del Organo de la ermita de Na. Sra. De lidon y para que conste ago el

precedente demipropiamano en Sevilla a 25 de Março de 1721. Vicente Ar-tigues, factor de Organos.»

VI

Fra Ventura i els seus ajudants refan l'orgue vell en 1736

Cuentas del Dr. Juan Bautista Monseu, fol. 35. Legajo Lledó, hojas sueltas, 1723-1775. A. M. C.

«en el mes de Julio [1736] por el gasto a Fray ventura organista su oficial y criado para componer el organo de la Virgen del llido, que estuvieron ocho dias, gaste y pague de todo 4 L.»

VII

La Junta de la "Casa y Hermita de Lledó" acorda adquirir un orgue nou a Casimir Bort, en 1750

Administración de las rentas y propios del Ermitorio Ntra. Sra. del Lidón. Legajo Lledó, hojas sueltas. Sesión 10 Junio 1750. A. M. C.

«...Assimismo se hizo presente por dicho Vicente Vives que en la iglesia de dicha ntra Sra del Lidón hay un organo indecente y que hallandose al presente ocación para quitar aquel y poner otro muy decente que con mucha conveniencia se dará para lo cual se han ofrecido para ayuda de su coste algunas limosnas de entidad, que con ellas se logrará el que dicha Administración gaste poco para él y que si viniese el caso de querer formar un organo en dicha Hermita (como parece justo en su caso, y lugar se execute) entonces gastaría tres veces mas que al presente por la ocurrencia referida. Y assi pareze justo, que sobre ello se tome providencia Y en su seguida dichos Señores acordaron que se tome el organo referido y manifestado por Casimiro Bort factor de organos dandose para ello comission a dicho Vicente Vives, a Dn. francisco feliu y a Felix Castell para que le concierten o ajusten en nombre de dicha junta haciendo las diligencias convenientes, para el logro de lo dicho. Y en dicha conformidad assi lo acordaron dichos señores en mi presencia de que doy fe. Ante mi Joseph Avinent.»

VIII

El religiós agustí Fra Vicent Barreda refà les manxes i "flauteria" de l'orgue en 1766

Libranza de pagos de D. Félix Tirado. Legajo Lledó, hojas sueltas 1723-1766. A. M. C.

«Sr Dor felix tirado Depositario delos efectos de N^a S^a del lidón. Pa-gara por este al Pe fray Vicente Barreda Religioso de Sn Agustin Seis libras Moneda Corre por auer Compuesto el organo y los fuelles y flau-teria, en el Hermitorio de N^a S^a que con esta lib^a. Se le abonaran en sus cuentas. Castellon y julio 18.1766.»

IX

La Junta de "Casa y Hermita" faculta a D. Vicent Vives per a buscar i comprar un orgue nou en 1773

Libre de la Casa y Hermita de N^a S^a del Lledó de la Vila de Castelló de la Plana fet en 17 Juliol 1683. Junta de 5 de Septiembre de 1773. A. M. C.

«Se propuso por el Sr Presidente que respecto de haver notado su Sa que el órgano que hay en la Yga de ese Heremitorio de Nra Sra del Lidon, es inutil Y que haviendo efectos en la Administración se podia hacer uno mayor correspondiente a la Yga, o buscar uno de suerte que

assimismo sea bueno; resolvieron dhos Sres que el Sor Dn Vte Vives tome noticias, y haga las Obeligs de buscar si hay alguno, y su precio, y no hallandole inquieran cuanto costara uno nuevo Y de lo que inquieran a esta Junta para resolver lo que convenga...»

X

La Junta de "Casa y Hermita" faculta al Sr. Vives per a refer l'orgue antic, en 1777

Libre de la Casa y Hermita de N^a S^a del Lledó de la Vila de Castelló de la Plana fet en 17 de Juliol 1683. Junta de 28 de Mayo 1777. A. M. C.

«...Se resolvio dar como se dio Comission al Sr. Vives pa haser componer, añadir, y enmendar el organo del Heremitorio de ntra Sra del Lidon, ajustandolo como le pareciese conveniente...»

XI

El fuster Joaquim Vidal cobra en 1844 quaranta "reales de vellón" per desfer l'orgue vell del Santuari

Cuentas de la Administración del Lledó. 1844. A. M. C.

«...Por los cuatro marcos que componen la vidriera y deshacer el organo. Castellón 16-Agosto-1844. 40 r. v. Recivi Joaquin Vidal (firmado).»

XII

Pagament per l'acompanyament d'una missa d'Aniversari amb armonium, contrabaix i "trompón", en 1871

Cuentas de la Administración del Lledó. 1871. A. M. C.

«Recibi de Miguel Vilaroche como a procurador de Nuestra Señora del Lidon la cantidad de siento secenta reales o bien sean cuarenta pesetas y son por una misa de Aniversario que emos cantado a dos coros con armonio contrabajo y trompon y para que le sirva de recuerdo al Procurador Miguel Vilaroch libro la presente en Castellón a 4 de Septiembre de 1871. Manuel Folch.» (Firma y rubrica.)

CARACTERÍSTIQUES DE L'ORGUE

DE LA CASA AMEZÚA (1)

Dos teclados manuales de 56 notas cada uno (de DO a SOL).

Un teclado pedalero de 30 notas (de DO a FA).

Siete pedales de combinaciones y 16 registros, que con tres auxiliares o complementarios, para efectos acústicos resultan 19.

Distribución y características de los registros:

1.º Manual: «Gran Órgano».

Flautado violón	16'	(pies)	56	notas
Violón	8'		56	»
Flautado principal	8'		56	»

(1) Seguim en aquestes notes l'article d'Escoín Belenguer, F.: «**Cómo es el órgano nuevo del templo de Nuestra Señora la Virgen de Lidón**», en «Heraldo de Castellón», 30 abril 1919, núm. 9.319 i el seu llibre «Organografía musical castellonense», 1919.

Octava	4'	56	»
Octabón	2'	56	»
Trompa real	8'	56	»
Bajoncillo	4'	56	»

2.º Manual: «Rústico».

Flauta armónica	8'	56	»
Viola de Gamba	8'	por transmisión	56
Voz celeste	8'	44 notas	
Violón	8'	56	»
Voz humana	8'	37	»
Fagot y Oboe	8'	56	»

Registro para el teclado de «contras» por transmisión independiente:

Contrabajo	16'	30 notas
Contras	8'	30 notas

Pedales de combinación:

- 1.º Reunión del teclado de pedales con el 1.º manual.
- 2.º Reunión del teclado de pedales con el 2.º manual.
- 3.º Reunión de los dos teclados de mano.
- 4.º Reunión de octavas graves del 2.º teclado.
- 5.º Pedal de expresión en báscula.
- 6.º Pedal de fuerte en báscula.
- 7.º Trémolo expresivo.

En la parte baja del órgano se hallaban los fuelles, situados de tal manera que, a parte del espacio que se ganaba para la conducción de aire, ejercían directamente la presión desde los depósitos a los «secretos», no admitiendo perturbación ninguna en virtud de la disposición de los mismos, ya que eran de los llamados de «compensación», lo que motivaba que no se notasen oscilaciones en los sonidos.

La parte superior, por otro lado, estaba destinada a los tubos que formaban la «música» de los registros.

Los fuelles eran dos: un depósito general con sus dos bombas aspirantes y el correspondiente mecanismo para entonar; y otro regulador con sus válvulas automáticas para evitar las alteraciones de la presión. Además, los grandes bajos del flautado 16 y 8 que por sus dimensiones consumían mucho aire, se colocaron en secretos «pneumáticos» independientes de los generales, a fin de que, al hacer uso de todos los registros, no se notase debilidad alguna.

El órgano, con un peso aproximado de 5.000 kilos y un coste de 17.400 pesetas, era todo él de primera calidad, siendo la madera de pino de Arcángel esterilizada a gran temperatura, además los registros de Viola de Gamba y Voz Humana llevaban frenos armónicos,

sistema propio de la Casa Amezúa, con lo que se conseguía un timbre hermoso característico que, con la doble expresión, resultaba de unos efectos artísticos inimitables.

La afinación era en tono normal, dando en LA 870 vibraciones por segundo a una temperatura de 15 grados centígrados.

La caja tenía cuatro pabellones, dos centrales y laterales, con tubería figurada por ser todo el órgano expresivo, siendo los dos del centro los que se abrían y cerraban para los efectos de expresión. Los teclados se encontraban en una hermosa consola, estando los registros del teclado principal a un lado y los del recitativo al otro, facilitando de esta manera la labor del organista en las diversas combinaciones.

A handwritten signature in cursive script. The top line reads "Vicente Arreguez". Below it, the word "facteur" is written above "de Organo".

Signatura autògrafa de l'orguener Vicent Artigas

*En la tapa posterior podem admirar una vista de l'interior del Santuari
de la Nostra Senyora del Lledó*

